

ÜNİVERSİTE EĞİTİM SÜRECİNDE DEĞERLERİN ŞEKİLLENMESİ

Kamale Gahramanova

Bakü Devlet Üniversitesi

Yrd.Doç.

E-mail:kamala.qahraman@yahoo.com

Özet

Tüm toplumların değerlerinin dinamikliğine bu toplumu sosyal açıdan organize edenlerin değer oryantasyonlarının sonucu olarak bakmak gerekir.Bu yüzden farklı kuşakların değerlerini analiz etmek önemlidir.Bu çalışmada çağdaş öğrencilerin değer yönelimleri araştırılıp analiz edilmiştir. I ve IV sınıf öğrencilerinin değerleri karşılaştırılarak incelenmiştir. Çalışmada şu sonuçlara varılmıştır:genç öğrencilerin değer oryantasyonları kültürel sosyalizasyon sürecinde şekillenir, ilk etkileyen faktör yükseköğretim kurumunun özellikleridir. Üniversite eğitim sürecinde değişiklik görülmüştür. Sosyo-ekonomik kalkınmada önemli değişiklikler görülen ülkeler gibi Azerbaycan toplumunda da kitlesel bilinç, kültürümüzün geleneklerine uygun olmayan değerler yerleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: eğitim,değer, öğrenci

Alan Tanımı: Eğitim ve Araştırma (Yüksek Öğretim ve Araştırma)

UNIVERSITY EDUCATIONAL PROCESS IN THE FORMING OF VALUES

Abstract

It must be pay attention to the whole society values' dynamics as the result of value orientations which forms by the public society It is very important to analyze values of different generations. The values of first and fourth year university students were compared and researched. During the research results were obtained: the value orientations mounds during the civil social life of youth students and the main affecting factor is high organization features. Like other countries doing important changes in social development, in Azerbaijan society also public consciousness do not correspond with our cultural traditions.

Key words: education, values, student.

JEL Code: I23 - Higher Education and Research Institution

1. GİRİŞ

Çağdaş Azerbaycan toplumunda hayatın her alanında derin bir reform dönemi yaşanmakta, sivil toplum ve hukuk devleti oluşturmak için, uygar gelişme yolu izlemeye çalışılmaktadır. Bu hedeflerin başarılı bir şekilde uygulanması bu süreçlerin, ülke nüfusu, özellikle genç insanların bilinçli katılımına ile bağlıdır. Uzun yıllar boyunca aynı düşünceye sahip nesiller yetiştirilmiştir. Fakat şimdi toplumsal gelişmenin en önemli görevi, değişen Azerbaycanda yaratma yeteneğine sahip neslin yetiştirilmesidir. Çağdaş toplumda, profesyonel faaliyetlerde kendini eğiterek ve kendini geliştirerek sürekli değişen dünyaya uyum sağlayabilecek profesyonellere ihtiyacı duyulur. (Ритцер Дж., 2002, 499) Bu dönemde, eğitim lider bir konuma gelmiştir. Geleceğin Azerbaycanı, gençliğinin eğitim seviyesine ve değerlerine bağlıdır. Bu eğilim ülkede öğrencilerin sayısının artması ile gerçekleşir. Gençlik ve Spor Bakanı A. Rahimovun söylediğine göre; son 10 yılda Azerbaycan'da 14-29 yaşlarındaki vatandaşların, yani gençlerin sayısı artmıştır. Şu anda ülke nüfusunun 31,2 oranını, tahminen 2,8 milyonu gençler oluşturmaktadır. (www.baki-xeber.com) Öğrencilerin sayısında da artış görülmektedir.

	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Yüksek öğretim kurumlarının sayısı - toplam	48	48	53	51
Öğrenci sayısı-toplam kişi	130 430	136 587	139 194	140 241
Nüfustaki her 10000 kişiye göre öğrenci sayısı	151	156	157	156

Kaynak: www.azstat.org

1.1. Bireyin temel kültür oluşumuna yönelik çalışmalar

Öğrencilerin değer yönelimlerine ilgi gençlerin yeni nesil gibi genel ilgi taşıması ve yakın gelecekte temel sosyal verimli güç olmaları, onların değerleri büyük ölçüde toplumun değerlerini belirleyecektir. Onların değerlerini şekillendirmek için işler iki düzeyde yürütülmektedir: Devlet ve yerel, üniversite düzeyinde. Birinci düzey, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Kanunu gibi yasal araçlar ve çeşitli kuruluşlar tarafından temsil edilmektedir. "Eğitim hakkında" Yasa,

üniversitelerde sosyal-eğitim sürecinde temel teknikleri ve uygulama yöntemlerini oluşturur. Eğitim hakkında yasada eğitim alanında devlet politikasının temel ilkeleri; humanistlik, demokratiklik, milliyetçilik ve laiklik, eşitlik, niteliklilik , süreklilik, liberalleşme ve entegrasyon olarak gösterilmiştir. Ulusal ve evrensel değerlerin, kişiliğin özgür gelişiminin, insan hakları ve özgürlüklerinin, insanlara ilgi ve saygının, hoşgörü ve toleransın öncelik olarak kabul edilmesine, eğitimin ve bilimsel yaratıcılığın daima gelişen, faydalı ve neticeye yönelik modern metotlarla ortaya çıkarılması, öğrencilerin özgür düşünce ruhunda terbiye edilmesi, milli eğitim sisteminin dünya eğitim sistemine etkin biçimde katılması ve uyuma kavuşması temelinde gelişmesi için tüm vatandaşların eşit koşullarda eğitim görmesine imkanlar yaratır. Azerbaycan gençlerinin dünyanın en önde gelen eğitim kurumlarında eğitim almasının önemini dikkate alarak Azerbaycan Cumhurbaşkanı 19 Ekim 2006 tarihinde "Azerbaycan gençlerinin yabancı ülkelerde eğitim almasına dair Devlet Programı hakkında" ve 16 Nisan 2007 tarihinde "2007- 2015 yılları arasında Azerbaycan gençlerinin yabancı ülkelerde eğitimi Devlet Programının onaylanması için" emirler imzalamıştır. Program çerçevesinde 2007-2015 yılları arasında 5 bin Azeri gencinin yabancı bir ülkede eğitim alması tasarlanmıştır. (www.edu.gov.az). Bakanlıklar ve çeşitli kurumlar tarafından da çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, öğrenciler arası fen olimpiyatları yapılmaktadır. Bu yüksek meslek eğitimi sisteminde uzman hazırlanması kalitesinin yükseltilmesine hizmet eder, hem de kazananlara belli miktarda ödüller verilir.(www.edu.gov.az) Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi geleneksel olarak her yıl öğrenciler için burs Programı gerçekleştirmektedir. (www.socar.az/tehsil) Eğitim sisteminde gerçekleştirilen maksatlı faaliyetler, prensipler, evrensel ve ulusal değerler temelinde öğrencilerin gelişmesi için gerekli koşulların oluşturulması, yaşamda kendi kaderini tayin, ahlaki, sivil ve mesleki gelişimi için onlara yardımcı olmak, kendini gerçekleştirme için koşullar yaratmaya odaklanmış olarak tanımlanır.

2.ÜNİVERSİTE EGİTİM SÜRECİ

2.1. Öğrenci kimliği ve özellikleri

Üniversitede öğrenim süreci gençlerin bilincinde onların ahlaki ve mesleki değerlerin oluşumu süreci ile denk gelir. Bu bakımdan, üniversite ve çevresi öğrenci kişiliğinin oluşumu için önemlidir. Öğrencilik döneminin temel özellikleri motiflerin bilinçli güçlenmesi, davranış stabilleşmesi, kendini eğitime, tahlil ve değerlendirmeye kendini göstermektedir. Bu sosyal rollerin

benimsenmesi ve manevi gelişme, sosyal aktivite dönemidir (F.Rüstamov,2007,433). Öğrenciler, (Б.АНАНЬЕВ,2008,431), diğer yaşlıları ile kıyaslandığında yüksek hızlı hafıza ve mantıksal sorunların çözümlerinde, değiştirme dikkat ile farklanır. Araştırma gösteriyor ki (Степанова Е. И.,1971) 18-21 yaş düşüncenin ve hafızanın yüksek gelişme düzeyi, dikkatin ise düşük seviyesi ile nitelendirilmektedir. Bu dönemde bilimsel bilgi, hayat tecrübesinin, bağımsız düşünce ve davranışın sentezi sayesinde gençlerde bakış açısı daha yoğun şekillenmektedir. Bir öğrenci, 18-20 yaş aralığında, ahlaki ve etik anlamda aktif gelişme dönemindedir. Bu dönemde karakterin biçimlendiği ve istikrarlaştığı, tam kapsamlı sosyal rollerin benimsenildiği yetişkin bir birey görebiliriz. Öğrencilerin aktif faaliyetlerine destek, üniversitelerde sosyal ve eğitim sürecinin oluşumu için büyük önem taşımaktadır. Yüksek öğretim eğitim bakış açısının şekillenmesinin tamamlanması sürecidir. Bu dönemde değerlerin gelişmiş sistemi, genel kişilik gelişimini güçlü etkiler. Değerler sistemi onun dünya ile ilişkisinin temelini oluşturur, insanların ihtiyaç ve çıkarlarını memnun etmek, aynı zamanda da fikirler ve standartlar, amaçlar ve idealler gibi teşvik edilmesi içindir (Тугаринов В.П. 1998,271.)

Azerbaycan gençlerinin hayatında üniversite ortamının diğer ülkelerin gençlerine nisbeten daha çok etkisi vardır. Denebilir ki üniversite ortamı gençlerin sosyalleştirmesinde en etken faktördür. Yaklaşık 150 öğrenci arasında boş zamanlarını nasıl geçirdiklerini öğrenmek için anket yapılmıştır. Üniversite dışında faaliyette bulunanların azınlığı oluşturduğu görülmektedir .

2. 2. Üniversitede öğrencinin gelişmesine etki eden faktörler

Öncelikle, toplumun gelişimini etkileyen özel sosyal kurum gibi bilgi, adetler ve kültürel değerlerin bir vericisi olarak görev yapan üniversiteler, kişiliğin düşünsel gelişiminin başlangıcıdır. Yükseköğretim, bireylerin yeteneklerini geliştirmelerine ve en etkin biçimde kullanabilmelerine yardımcı olan kişisel gelişim imkanı sunar ve bir dizi fonksiyonları gerçekleştirir:

- *eğitim ve kültürel.* Eğitim bilgi, adetler ve kültürel değerlerin bir ötürücü olarak görev yapar. Manevi kaynaklara yöneldikçe öğrenci faydalı faaliyetlere daha fazla eğilim göstermektedir. Davranışları daha istikrarlı olur, gruptaki arkadaşlıkları ve dostlukları daha güçlü olur. Üniversitenin amacı bilimin gelişmesi ve bilimsel faaliyet aracılığıyla kişiliğin oluşmasıdır. Gençlere sadece deneyimi aktarmak yeterli değildir; ayrıca önceki kuşaklarda yetersiz olan özgürlük, inisiyatif, profesyonellik ve sosyal sorumlulukları yani nitelikleri eğitmek gerekir.

• Üniversite eğitiminin *sosyal* değeri gün geçtikçe artmaktadır. Buna bağlı olarak sosyal hareketlilik artmaktadır. Örneğin; yurtdışında eğitim. Yurtdışında devlet aracılığı ile eğitim alan öğrenci sayısı 2055 kişidir. (www.azstat.org) Yurtdışında eğitimin ikinci şekli çeşitli kurumların gerçekleştirdiği müsabakalar aracılığıyla kazanılan eğitim programlarıdır. Azerbaycan'da faaliyet gösteren eğitim kurumlarının gerçekleştirdiği programların sayısı oldukça geniştir.

• *Sosyal güvenlik* fonksiyonları olarak yüksek öğretim kurumları bugün gerçekten gençleri işsizlikten korumakta ve öğreniminde önemli rol oynamaktadır. Maddi durumu iyi olmayan ve üstün başarılı öğrencileri destekler ve maddi yardım sağlar. Devlet yüksek ve orta meslek-mesleki eğitimi kurumlarında ücretli şekilde eğitim alan zorunlu göçmenleri eğitim harcını ödemekten muaftırlar. (A. R. Qanunu Maddə 11.)

Öğrenci kişiliğinin gelişmesinde pedagojik sürece has olan faktörler önemli rol oynamaktadır:

- Öğrencinin kişisel canlılığının devamı
- Kollektivin etkisi
- İletişimin doğru kurulması
- Üniversite hocasının kişisel örneği
- Eğitim sürecinin doğru düzenlenmesi vb. (M.ismixanov,2010,45)

1. Her bir öğrenci için yükseköğretim kurumunda *sosyokültürel çevre* etkileyici faktör gibi değerlendirilmektedir. Kültürel ortamın oluşturulması şu prensiplere dayanır: Çok kültürlülük ve ulusal kimlik toleransı; hümanistleşme ve eğitim demokratikleşmesi; entegrasyon ve küreselleşme; eşitlik ve adalet; açıklık ve eylem özgürlüğü. (www.almavest.ru) Bilgi ve kültür insan varlığının tüm alanlarına nüfuz ederek eğitimle birleşir. Sosyo-kültürel ortamda odak öncelikle kültürel normlar ve değerler üzerinde durmaktadır. Kültürel çevrenin temelinde olan değerler eğitim ortamının temelini oluşturur. Yükseköğretim kurumunun sosyokültürel ortamın katılımı ile eğitim katılımcılarının (öğretmenler, öğrenciler, yönetim, personel) değerleri ile bağlıdır. Çevreye en çok etkisi olan temel faktörler:

- manevi kültür çeşitleri aktif etkileşimi
- "öğretmen-öğrenci" ilişkilerinde önemli değişiklikler, iletişim otoriter yöntemleri özgür emek hakkına aktif geçiş olarak ifade edilir.
- eğitim sürecinde işbirliği.

2. Öğrenci kişiliğinin gelişmesinde *iletişim*: İletişim faaliyetinde öğrencilerin benlik bilinci oluşur, öğrenci sosyal grubun üyesi olduğundan onun gelişimi için olduğu akademik grubun etkisi önemlidir. Öğrenci kurallar ve servetlerinden bir yön gibi yararlanır, iletişim kültürü şekillenir. Dinlemek ve anlamak becerisi, empati kurma, dikkat etmek, duyarlılık, temkin vs. (F.Rüstəmov, T.Dadaşova, 2007,448) Üniversitelerdeki davranış kültürü, iletişim öğrencisi oluşturur. Üniversitedeki yasaklar ve kurallar sistemi aracılığıyla etiket kurallarına, toplumsal yerlerde davranış kurallarını öğrenir. Üniversiteler, karşılıklı ilişkiler sisteminde özellikler yaratmak imkanına sahiptir.

- Kendi karar ve eylemler için kişilerin sorumlulukları.
- Diğer fikirlere hoşgörü ve saygı, tolerans göstermek
- Yaptıklarından dolayı sorumluluk.

3. Eğitim ve yüksek öğretimde öğrencilerin meslek, sivil, vatansever, manevi ve ahlaki eğitimini iyileştirmek için, istenilen eğitime katkıda bulunacak faaliyetler gereklidir. Öğrenci kişiliğinin etkinlikte gelişmesinde esas faaliyet öğretimdir. Öğrencinin zihinsel ve manevi yönden gelişmesi eğitim sürecinde mümkün olmaktadır. Eğitim faaliyeti, öğrencinin genel gelişimini, ruhsal gelişimini, eğitim alanıyla ilgili bilgi ve becerileri benimsemesini, manevi duyguların artmasını sağlamaktadır. Öğretim sürecinde öğrencilerin değerlerinin oluşmasına etki eden pedagojik ortamı şöyle ifade edebiliriz:

- Öğrencilerin bağımsız zihinsel faaliyetinin düzenlenmesi
- Bireysel çalışmalar
- Öğrenciler için programların geliştirilmesi ve uygulanması;
- Öğrencilerin bilimsel bir bakış açısı oluşmasına etkisinin değerlendirilmesi.

Birincisi, eğitim yöntemleri kişiliğin psikolojik süreçlerin aktifleşmesini olumlu etkiler. Eğitimin türü ve üslupları günümüzde rekabette sürekli insan terbiyesinde özel faktör olarak kabul edilir, pratik olarak terbiye enstitüsü işlevini yerine getirir. Hümanist eğitimin temelini oluşturan basamaklardan biri olan geliştirici eğitim, öğrenci kişiliğinin gelişmesini sağlayan önemli faktör olarak görev yapar. Örneğin, sorunlu eğitim: Bilgi hazır verilmez, gerekli bilgileri öğrenci kendisi elde eder. Bu yöntemin temelinde ünlü psikolog S.Rubenşteyn'in "içeriğinde çelişkiler olan idrak sorununun çözümü" aracılığıyla insanın kişilik gibi şekillenmesini, düşünce ve fikrini geliştirmek durur. Yaratıcılık üsluplu eğitim: Bu yöntemin temelinde öğrenenlerin idrak faaliyetinde öğreten tarafından

yaratıcılığa teşvik vardır. Öğreten eğitim malzemelerinin içeriğini sorunun karakterine dayanarak seçer ve sorunun esas makamlarını anlatan öğrenenlerle diyalogun kurulmasını tercih eder. (The materials of international conference, 2009, 19). **İkincisi**, Bologna sisteminin bir gereği olan yüksek okulda bağımsız çalışmaların düzenlenmesi öğrencilerde serbest öğrenme etkinliğini güçlendirmeye hizmet etmektedir. Tedricen öğrencilerde eğitim emeğine yaratıcı ilişki şekillenir, öğrenci olgulara ve olaylara serbest ilişki bildirir, aldığı bilgileri bağımsız yollarla algılayabilir, uygulayarak serbest işler görebilir. (Q.Abbasova,R.M.,H.Ə.2008,63) Bu da onlarda özgüven ve sorumluluğu artırır. Onların bağımsızlığını olgunlaştırır, onları bağımsız, yaratıcı, ortak faaliyetler için yetiştirir. Bireyin bilgiye odaklı bir yaşamı; öğrenme, analitik düşünme, sentez yapabilme, sorunları çözme ve etkili iletişim kurma gibi becerilere sahip olup kendini anlamasını, kendini değerlendirmesini sağlar. Kendini anlama sürecinde oluşan kendini değerlendirme hem kişiliğin oluşmasına, çeşitli belirti ve kalite kazanmasına, hem de kişiliği şekillendiren olayların açıklanmasına, bu açıdan da kişiliğin tavır ve davranışlarına özel yön verilir. Bu yüzden de kendini değerlendirme şahsiyetin hem oluşmasını, hem de değişip gelişimini şartlandıran faktör olarak görülebilir.

3. Pozitif faktör olan eğitim, temel fenlerden ilave *humanitar eğitim* alanları da dahil olur ki, bu da gençlerin değer yönleri oluşmasında büyük önem taşımaktadır. (Ф.З.Вильданова2002.№5-6.) Mesela, etik, milli müzik vs. öğrenilir. Bilim adamlarının hayatından örnekler; eğitim değeri olabilir. Rus bölümünde eğitim almış bir öğrenci Rus kültürünün etkisi ile şekillenir. Bazen yabancılaşmış öğrenciler üniversitede ek olarak ulusal müzik dersini öğrenerek kendi kültürel mirası ile tanışır. Yabancı dil öğretimi gelişmiş bireysel öğrenci oluşumunda, öğrencilerin sosyo-kültürel gelişiminde- diğer halklar ve kültürler için öğrencilerin saygı oluşumunu, işbirliğine ve etkileşim küresel sorunların ortak karar verilmesine hazırlıklı olmasını sağlar. (Тер-Минасова С.Г. М., 2000)

4. Yüksek eğitimin terbiye imkanları sırasında *alimlerin* konumu özel not edilmelidir. Üniversite hocalarının geniş bilimsel-felsefi bakış açısı, akademik otoritesi, öğretici ustalığı, hitabet mahareti, ayrıca kişilik özellikleri öğrenci gençler için asıl terbiye okuludur.

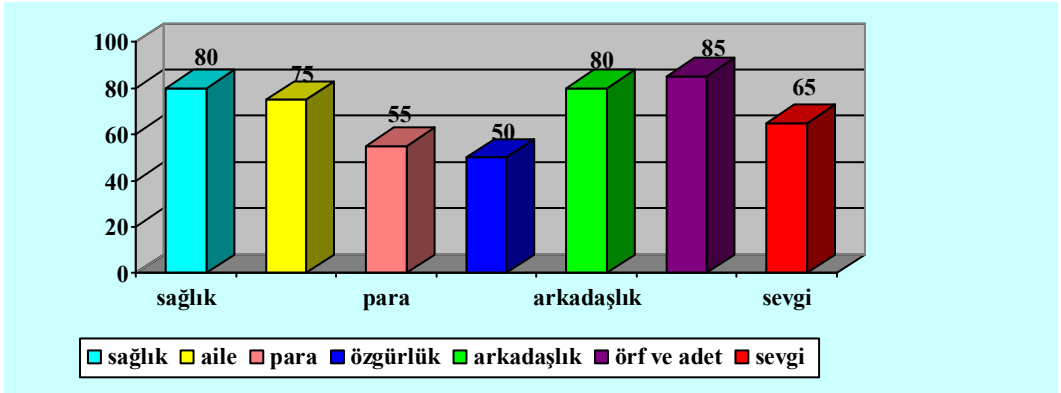
5. *Üniversite hayatının* rolü: Öğrencilerin üniversitede barınma ve diğer sosyal imkânlardan yararlanması, kendini geliştirme ortamı. Üniversitede öğrenci kulüpleri, güzel sanatlar alanında etkinlikler ve diğer aktiviteler önemlidir. Üniversitenin özellikleri de etkiler. Örneğin, Bakü Devlet Üniversitesi başarısını

daha da artırmak için üniversite içerisinde "50 +50" eğitim programı yürütmektedir (www.bsu.edu.az)

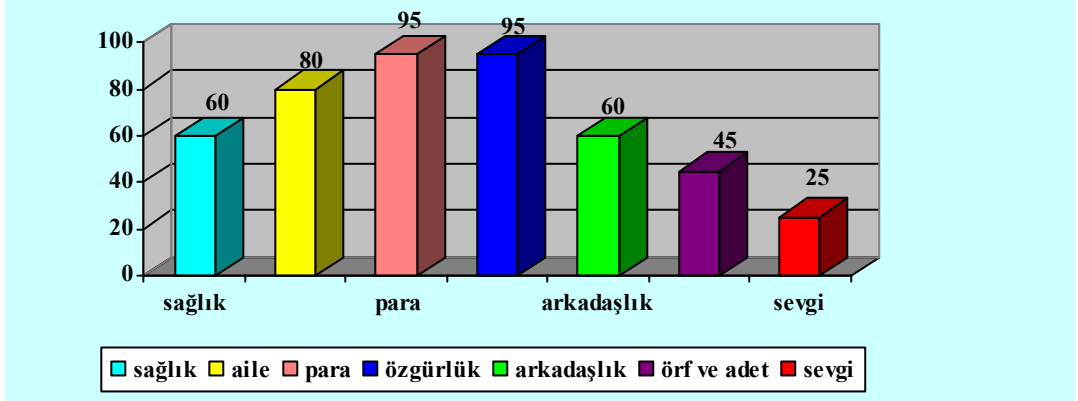
Böylece öğrencilerin sahip oldukları değerleri şöyle tarif edebiliriz:

- özel becerilerin gelişimi
- sivil toplum değerlerinin (özgürlük, demokrasi, açık fikirlilik, hoşgörü, kültürel çeşitlilik, sosyal sorumluluk vb.) artması;
- teşkilati değerlerin (kararların ilgi ve fikirlerin uygunluğu ile kabul edilmesi, bilimsel araştırmaların yerine getirilmesinde özgürlük) gelişmesi; (Журнал "Фундаментальные исследования" № 8, 2011)

Üniversitenin öğrencilere ne kattığını belirlemek için 1 ve 4 sınıf öğrencilerine yönelik bir anket yapılmıştır. Araştırma neticesinde öğrencilerin esas değerlerini şöyle değişmiştir:

1 kurs prioritet değerleri

4 kurs prioritet değerleri

Çalışmaların analizi göstermektedir ki; arkadaş, sevgi vb. Azalmakta; para, özgürlük ise gittikçe popülerlik kazanmaktadır, manevi değerler gittikçe gücünü kaybetmektedir. Bu da onların gelecekte manevi yönlerini etkiler. Çalışmalarda genellikle parayla ödüllendirmenin ağırlık teşkil etmesi de etkileyici faktördür. Hazırda yardımla bağlı çalışmaların, gönüllü çalışanların sayısı, etkinlik veya iş tekliflerinin sayısı azalmaktadır, yok derecesindedir. Oysa gönüllülüğün üniversite öğrencilerinde etkisi; sosyalleşmeyi sağlayarak, toplumsal sorunların çözümünde bir tutum biçimi olarak görülür.

3. SONUÇ

Üniversitenin eğitim potansiyeli sadece sürekli değişen bir dünyada yaşayan yetenekli bir insanın oluşumu üzerine odaklanmakla beraber, aynı zamanda yüksek maneviyat özelliklere sahip olmasına yönlendirilmelidir. Öğrenciler devletin esas kaynağıdır ve toplumun manevi yönünü belirlemektedir. Değişen bir toplumun ihtiyaçlarına yanıt olarak eğitimin yeni düşünceleri kelimelere değil, pratikte kişiye odaklanmalıdır. Ancak halen öğrencilerin sosyal ve eğitim süreci üzerinde eksiklikler görülmektedir (Ders dışı faaliyetler, sosyal ve eğitsel çalışma) Bu da öğrencileri olumlu eğilimlerinin gelişmesine önemli bir engel oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Тугаринов В.П. Избранные философские труды. Л., 1998.

Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М., 2000

Fərrux Rüstəmov, Tamila Dadaşova. "Ali məktəb pedaqogikası". Bakı 2007

Степанова Е. И. Психология взрослых людей основа акмеологии 1995.

Борис Ананьев: Психология и проблемы человекознания: избранные психологические труды МПСИ, 2008 г. 431

Ритцер Дж. Современные социологические теории. 2002. С. 499.

M.İsmixanov,R.Vəxtiyarova"Ali məktəb pedaqogikası",Bakı 2010

Q.Abbasova,R.Mahmudova,H.Əlizadə, Təhsilin sosial-pedaqoji məsələləri,Bakı 2008,səh.63

Журнал "Фундаментальные исследования" № 8, 2011

Вильданова, Ф.З. Образовательное пространство как источник саморазвития личности студентов. Прикладная психология. - 2002.№5-6.

Степанова Е. И. Возрастная изменчивость мыслительных функций в периоды зрелости Дисс.... докт. психол. наук: 19.00.01. — Л., 1971

Мид Дж. Интернализированные другие и самость // Американская социологическая мысль. Тексты / Под ред. Добренкова В.И. — М., 1996.

The materials of international scientific-practical conference "Contemporasizm and actual problems of the pedagogics" Baku 2009,s.19

XXI ƏSR-Mülahizələr və düşüncələr,Respublika konfransının materialları (15 aprel,2011)

"Məcburi köçkünlərin və onlara bərabər tutulan şəxslərin sosial müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu Maddə 11. Məcburi köçkünlərin təhsil hüquqlarının təmin edilməsi, www.refugees-idps-committee.gov.az

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 aprel 2007-ci il tarixli 2090 sayılı Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş «2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı» www.edu.gov.az.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, www.azstat.org.

Universitetdaxili "50+50" grant müsabiqəsi, www.bsu.edu.az

Социокультурная среда вуза — фундамент накопления студентами культурного капитала, Вестник высшей школы 2008—2011, www.almavest.ru